

УНІВЕРЗАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

15.

Іван Франко.

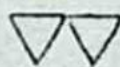
МЕНАНДЕР.

I.

ПРЯВО ДИТИНИ.

II.

ІЗ МУДРОСТІ МЕНАНДРА.

ЛЬВІВ 1911.

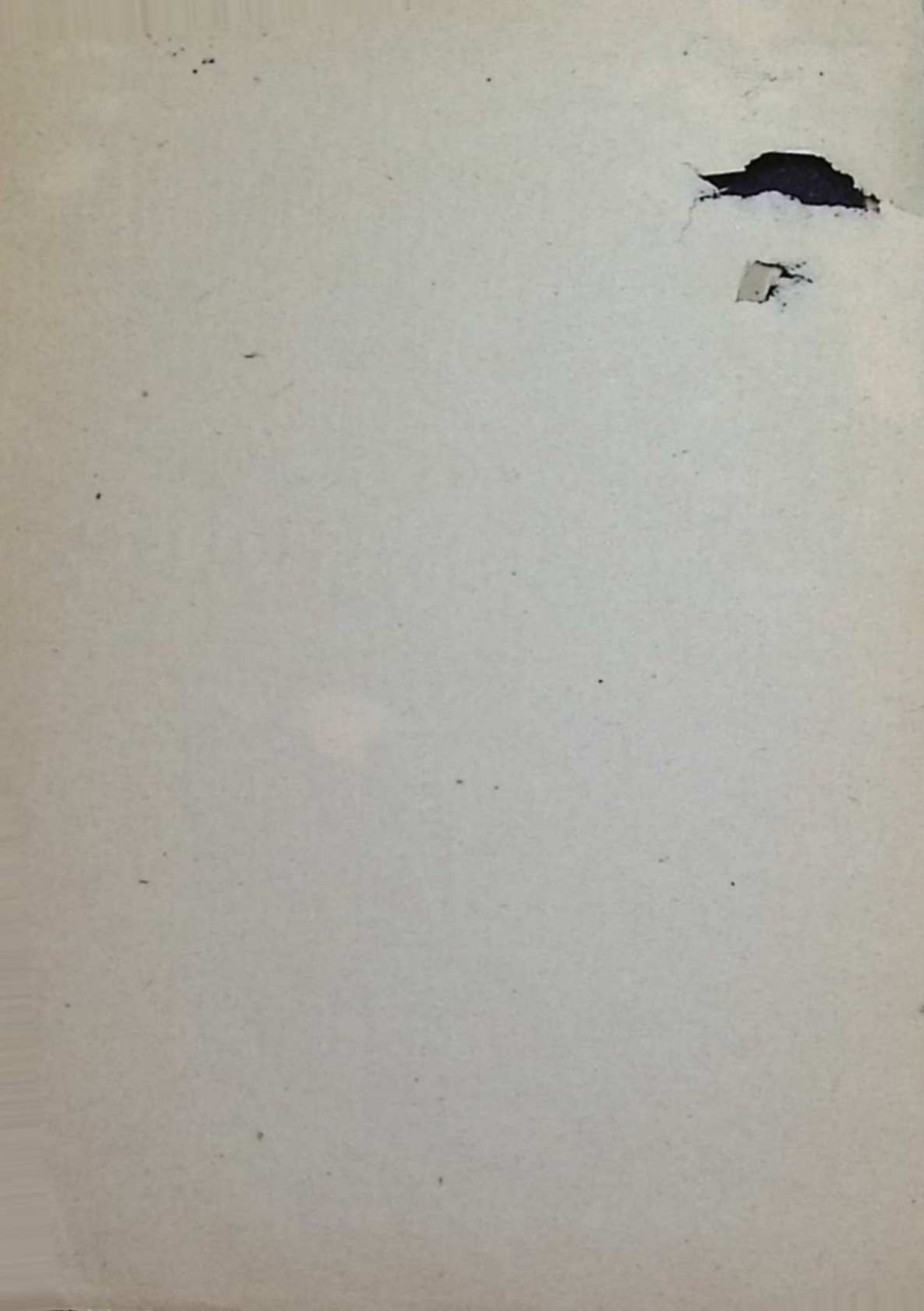
НАКЛАД АВТОРА.

ДРУКАРНЯ НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА.

Ціна 20 сотиків.

B-1122

МЕНАНДЕР.

I.

ПРАВО ДИТИНИ.

II.

З МУДРОСТІ МЕНАНДРА.

Переклад і передмова

Івана Франка.

ЛЬВІВ 1911.

ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА

50,2

МЕНЯНДЕР

ЛВВВВВВВВВВВ

ЛВВВВВВВВВВВ

ЛВВВВВВВВВВВ
УНІВЕРСИТЕТ

БІБЛІОТЕКА
Інституту
франкознавства

Передмова.

В однім із останніх випусків праць французького археологічного інституту в Каїрі за р. 1907 опубліковано прозовий переклад на французьку мову, доконаний видавцем Гюставом Лефевром, віршованого грецького твору Менандра¹⁾, славного атенського комедіописа з кінця IV в. пер. Хр., із якого поверх 100 комедій дійшли до нас лише титули, тай то не всіх (ледво 90), і коло 1000 уривків, головно одновіршових, моралізаційних речень, що вибрані старинними граматиками з його творів і списувані для вжитку грецьких школярів, зробили ся пізнійше одним із важних педагогічних засобів у середніх віках, і в перекладах на церковно-славянську мову дійшли також до Болгарії, Сербії та на Русь у самих початках їх письменства і ввійшли в склад ріжних редакцій т. зв. „Пчелы“. Комедії Менандра дійшли до потомности в пізнійших і мало дотепних перерібках римських комедіописів часів цісарства, Теренція („Евнух“, „Лизун“, „Брати“, „Сам себе карає“, „Перінтія“ і „Андрія“) і Плятва („Двічі ошуканий“, „Пунієць“, „Стіх“), Цецілія (4 комедії), Люсція (одна), Турпілія й Атілія по одній, але твори тих остатніх римських авторів затратили ся також протягом пізнійших віків. У новіших часах познаходжено в єгипетських

¹⁾ Fragment d' un manuscrit de Menandre, publié par M. Gustave Lefebvre. Le Caire. Imprimerie de l' Institut Français de l' archéologie orientale 1907.

папірусах уривки дуже популярних комедій „Земледілець“ і „Обстрижена“¹⁾). Все те одначе дає дуже слабе понятє про розмір і силу таланту Менандра, бо в повнім текстї не дійшла до нас ані одна його комедія.

Про житє й письменську та публичну діяльність Менандра знаємо дуже мало. Він родив ся по найновїйшим дослідам р. 342, а вмер р. 290 пер. Хр.²⁾. Головне жерело — лексіконова нотатка в словарі Византїйця Суїдаса, подає про нього тільки ось що: „Менандер Атенець комедіюпис старший, і Менандер другий, Атенець, син Діопейта й Гегестрати, про якого многі говорили багато, комедіюпис нової комедії, зизоватий на очи, але бистрий умом і шалений любитель жінок („στραβὺς τὰς ὄψεις, ὄξυς δὲ τὸν νοῦν, καὶ περὶ γυναικῶν ἐκμανέστατος“). Написав комедій 108 і листи до короля Птолемея і багато інших писань прозою“³⁾). Новочасний історик грецької

¹⁾ Уривки Менандрових комедій опубліковані в виданю Тайбнера в Лппську п. з. „Menandri comoediae rec. Körte 1910, B. G. Teubner, Leipzig.“ Про давнїйші уривки пор. Wilamowitz, Hermes XI, 498 і далі, про уривки папірусові Gröner, Archiv für Papyruskunde I, 514; Weil, Deux comédies de Menandre в журналі „Etudes sur l'antiquité grecque, Paris 1900. Із давнїйших видань треба зазначити: Meineke, Fragmenta comicorum graecorum, editio minor, Berlin 1847, II. ст. 1041 і далі, а також його-ж Menandri et Philemonis reliquiae, Berlin 1823.

²⁾ Dr. Gustav Krüger, M. Fabi Quintiliani Institutiones oratoriae liber decimus, für den Schulgebrauch erklärt. Leipzig 1888, ст. 25.

³⁾ Σουΐδας. Suidae Lexicon graece et latine. Ad fidem optimorum librorum exactam post Tho-

літератури, Вільгельм Христ, називає його „щасливою натурою“ (Glückskind), якій від роду дісталося в уділї легке та приємне житє. Його родичі були заможні атенські горожанн, хоч батько був родом із Кефізії. Він прожив свій вік, коли вірити одному досить сумнівному написови, всього 52 роки, в достатку в своїй власній віллі в пристані Пірею, в приємних товариських зносинах з визначними Атенцями, головню любителями драматичної штуки, і в супроводі своєї улюбленої Глікери. Його молодший сучасник Алькіфрон у однім листі пише ось що: „Що значать Атени без Менандра і що Менандер без Глікери? Вона приготовляла йому маски і надівала вбраня і стояла за кулісами сцени хрустячи пальцями і тремтячи, поки в театрі почувли ся оплески; тоді з усього серця зітхала до Артеміди, кидала ся до неї і обіймала її святу голову).“

Із визначних людей того часу згадує Страбон Теофраста й Епікура як Менандрових ровесників. Мармурова хроніка, знайдена в Паросі, потує театральний тріумф Менандра під р. 315; можливо, що се була перша побіда, яку він одержав після вистави в часі празника Діонізії. Таких театральних побід, не вважаючи на весь його талант, мав Менандер тільки вісім; сучасні йому автори комедій, особливо його головний супірник Філемон, уміли театральними штучками низшого розбору частійше здобувати оплески

---

nam Gaiofordum recensuit et annotatione critica instruxit Godofredus Bernhardy. Tomus alter. Halis et Brunsvigae, a. 1853, ст. 780.

¹⁾ Wilhelm Christ, Geschichte der griechischen Literatur bis auf die Zeit Justinians. Vierte revidierte Auflage. München 1905, ст. 322.

атенської публіки. Про те Менандер любив свою атенську публіку і своє рідне місто, і відмовив єгипетському королеви Птолемеєви, коли сей просив його через окремого післанця прибути до Александрії, волячи побут у своїм ріднім місті, як блискуче становище при королівським дворі. Про се згадує цитований уже Алькіфрон, а також Пліній „*Historia naturalis*“ VII, 31, який пише „*Magnum et Menandro in comico socco testimonium regum Aegypti et Macedoniae contigit, classe et per legatos petito, maius ex ipso regiae fortunae praelata litterarum conscientia...*“ (І комічний поет Менандер здобув собі велику почесність від королів Єгипту й Македонії що запрошували його до себе через флоту та післанців; та він висше ставив літературне товариство від королівської ласки¹⁾).

Пізнійша грецька традиція, перенесена на римський ґрунт, заховала пам'ять стрічі Менандра з самозванцем королем Димитрієм Фалерейським. Римський поет Федр, сучасник кесаря Августа, родом Македонець, починає п'яту книгу своїх байок, перероблених із грецького Езопу, ось яким оповіданєм про короля Димитрія й Менандра:

Король Димитрій і поет Менандер.

Димитрій, Фалерейським прозваний,
 Добув Атен тиранським способом.
 Юрба своїм звичаєм купає
 Валить і „Многа літа!“ викрика.
 Всі дуки сунуть цілувати руку ту,

¹⁾ K. Pliniusza Starszego *Historii naturalnej* ksiąg XXXVII, przełożonej na język polski przez Józefa Łukaszewicza, I, III, st. 82—3.

Що їх здусила, тільки нищечком
Сумну відміну долі проклинаючи,
Спокійні навіть і вигод любителі
В хвості повзуть, щоб неприсутности
Тиран за зло не взяв. Між ними йде
Менандер, славний автор комедійних драм,
Які читав Димитрій, автора не знаючи,
І подивляв його письменницький талант.
Замашений олієм, в мокрім одязі
Він ліз помалу, кроками лїнивими.
Побачивши його в остатньому ряді тиран
Гукнув: „Який безстыдник сміє так
Перед мій зір являти ся?“ Та шепнули
Найблизші: „Се поет Менандер“. Тут
Король враз голос відмінив: „Ах, Боже мій!
Чи-ж може бути красший чоловік як він?“¹⁾

Менандрова комедія була важним кроком у історії грецької, спеціально атенської драматичної літератури. По незвичайно смілій, наскрізь політичній, а потім соціальной, т. зв. старій комедії Арістофана та його сучасників Кратіна, Евполіса, Ферекрата, Фрінїха, Плятона старшого й інших, комедії можливі тільки в такій рідкій у історії людства добі, якою для Атен був вік Перікля, настала і в Атенах, ще за життя Арістофана реакція, прийшло коротке панованє „трицятьох тиранів“, а незабаром по тім утрата незалежности і зверхність Македонії, і комедія не могла вже торкати ся так сміло й безоглядно політичних тем і висмівати політичних діячів. По короткій добі т. зв. „середньої комедії“, до якої один старий письменник зачислює 57 поетів і 607 драм,

¹⁾ Латинський текст див. Phaedri Augusti liberti Fabulae Aesopiae. Recognovit et praefatus est Lucianus Mueller. Lipsiae. In aedibus B. G. Teubneri 1903, ст. 45.

із яких найбільшої частини не дійшло до нас зовсім нічого, виступає в половині IV в. т. зв. „нова комедія“, комедія обичаїв, домашнього і товариського життя, і головним її представником та zarazом незрівняним майстром робить ся Менандер. Можна сміло сказати, що всі комічні типи й комічні конфлікти, які виводила на сцену старинна комедія, і які в значній частині переживувала і переробляла новіша комедія західньої Європи від часу Відродження аж до наших часів, мають свої прототипи в творах Менандра. Варто зазначити, що його вчителем на полі драматичної штуки був його вуйко Алексіс, один із представників і найплодовитіших письменників середньої комедії, який прожив 106 літ і за свого життя написав 245 драм.

Нова, головню Менандрова школа атенської комедії тим особливо різнилася від обох старших, що в ній ані Арістофанівська пародія, ані політична сатира не займає ніякого місця. Коли й мова тут про видних достойників, або про історичні особи, і не брак проти них острих стріл, то се звичайно не певні, виразно означені одиниці, але типи; їх хибі — не політичні та соціальні погляди й змагання, а щоденні привички, товариські та родинні відносини і загалом поведінка серед щоденного оточення. Мова також проста, зближена до щоденної розмови простолюду, декуди закрашена фаховими жаргонами ринку, пристані, війська. Комедія стає виразно на службу сучасних практичних інтересів, чистоти та гармонії родинного життя, менше бичує, а більше моралізує, менше фантазує, а більше копіює дійсність. Певна річ, великі таланти в роді Менандра й тут уміли не чіпляти ся дрібниць, не бити на дешеві театральні ефекти, а входити в глибину людських характерів і доходити до загально людської основи, що чинить

їх твори взірцями також новочасної обичаєвої коміки.

Се зрозуміла вже старинна критика. Римський критик Квінтіліян висловив ся про Менандра, що повний збір його штук дає повний образ життя (*omnem vitae imaginem expressit*), і додав загальний осуд: „Менандер притъмив собою всіх тих, що після нього управляли сей рід штуки, а перед блиском його слави всіх інших покриває ніч“¹⁾.

Перед кількома роками, головно заходом професора Масперо, знайдено в середнім Єгипті 17 карток старого рукопису, що були виривками з більшої цілості, тому, який містив у собі кілька комедій Менандра. Ті картки не творили одної цілості, були значно ушкоджені і трудні до відчитання, і молодому французькому вченому Густаву Лефєбру довело ся приложити не мало праці, поки з тих розрізнених шматків здужав відтворити кілька повних сцен, із яких одну п. з. „L' Arbitrage“ опублікував у французьким перекладі. Сей переклад повторив зі своїми увагами член французької академії Моріс Кроазе

¹⁾ M. Fabi Quintiliani Institutionis oratoriae liber decimus. Für den Schulgebrauch erklärt von Dr. G. T. A. Krüger. Dritte Auflage. Leipzig, Teubner 1888, ст. 25. Подаю тут повний текст осуду сего тямучого критика: „Sophoclem maxime imitatus est, ut saepe testatur, et secutus, quamquam in opere diverso, Menander, qui vel unus meo quidem iudicio diligenter lectus ad cuncta, quae praecipimus, effingenda sufficiat, ita omnem vitae imaginem expressit, tanta in eo inveniendi copia et eloquendi facultas, ita est omnibus rebus, personis, adfectibus accommodatus.“

в своїм рефераті, предложеним тій Академії і опублікованій нею п. з. „Une scène de Menandre nouvellement retrouvée, par M. Maurice Croiset, membre de l' Académie des inscriptions et belles lettres“. На думку сего вченого сю сцену треба вважати частиною комедії, що мала мабути титул „Суд“. До своєї аналізи самої сценки, яку він називає „cette charmante scène“ (ся гарна сцена), він додає, що вона найповніша з тих, які віднайдено доси, але інші, доси неопубліковані, визначають ся також силою драматичного помислу і живістю психологічного малюнка. „Геній Менандра, якого лихоліте покрило мороком, хоч і не забудем, появляє ся отсе несподівано на світ у початку ХХ віку“. Від себе додаю, що швидко по опублікуванню французького прозового перекладу появил ся віршований переклад сеї сцени на німецьку мову в фелетоні віденської газети „Neue freie Presse“ п. з. „Das Recht des Kindes“ без підпису перекладача. Сим гарним перекладом я покористував ся для переложення сеї старогрецької сцени, де в чім подібної до наших давніх інтермедій, на нашу народню мову. З моєю короткою передмовою п. з. „Право дитини, новознайдена сцена з Менандрової комедії“ була друкована в першій книжці „Літературно-наукового Вістника“ 1908 р., т. ХІ, ст. 194–201, звідки тепер передрукуюю її для ширшої публіки з розширеною передмовою і з додатком перекладу Менандрових приказок із староруських та старосербських текстів.

Ще в дохристиянській Греції почали з давніших грецьких поетів, особливо з Евріпіда та Менандра, робити виписки для вжитку школи. Ті виписки зробили кенську прислугу авторам, бо за шматочками їх творів, у яких учителі подавали ученикам зразки житевої мудрости ста-

рих авторів, з часом позабували ся самі їх твори. Із Менандрових комедій вибрано головно такі сентенції, що містилися в одному рядку; виїмково подавано сентенції, що містилися в півтора або двох рядках. Так повстали різні редакції збірок п. з. „Гробица прѣбѣтица“, у яких містилося різне число сентенцій, від 80 до 400. Вони дійшли до нас у різних, переважно дуже пізніх рукописах, із яких віденський та ватиканський походять із XV—XVII вв. Майнеке з різних таких збірок зложив цілість, що обіймає несповна 800 рядків. Пізніші дослідники дали ще деякі причинки, а власне V. Meuser, (aus Speyer), Die urbinatische Sammlung von Spruchversen des Menander, Euripides und Anderer (Abhandlungen der bayerischen Akademie I Cl., т. XV, 2 Abt. ст. 397 і далі). Той сам автор подав іще „Nachlese zu den Spruchversen des Menander u. A.“ в Sitzungsberichte der bayerischen Akademie 1890, ст. 355 і далі. Пару праць присвятив Менандрови польський учений L. Sternbach, а власне „Menandrea“ (Rozprawy i sprawozdania Wydziału filologicznego Akad. Um. т. XV, ст. 320 і далі, і „Curae Menandreae“ там же т. XVII і „Schedae Menandreae“. Із новітніх німецьких праць варто зазначити Th. Kosk, Die Sammlungen Menanderische Spruchverse, друковану в спеціальному журналі Rheinisches Museum 1886, т. XLI, ст. 85 і далі.

До Славян доходили грецькі збірки Менандрових сентенцій із Візантії від самих початків писемського руху, і то в двоякій формі: окремо п. з. „Мудрость Менандра“, або розсипані в різних редакціях фльорилегій, що мали у нас у старовину назву „Пчела“. Одні й другі дійшли до наших часів у досить многих копіях у болгарських, сербських та руських ре-

дакціях. Найважніші публікації: „Мудрость Менандра по русскимъ спискамъ“, як 88 число „Памятниковъ древней письменности“, видаваних петербурьським Обществом любителей древней письменности, в р. 1892. Для виданя використано один рукопис XV в., два XVI і один XVII в. Рівночасно з сим виданєм опублікував В. Ягіч у віденських Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Classe der Akademie der Wissenschaften, Bd. 128 (Wien 1892) свою основну студію „Die Menandersentenzen in der kirchenslavischen Übersetzung“ (ст. 1—104), до якої додано на ст. 90—103 церковно-славянський текст Менандрових приказок. Дещо з Менандрових приказок, а а власне те, що війшло в склад староруської „Пчелы“, опублікував 1893 р. в Петербурзі В. Семеновъ п. з. „Древняя русская Пчела по пергаменному списку“. Найновіші праці, присвячені тій темі, були писані М. Н. Сперанським, а власне його стаття „Разумѣнія единострочныя Григорія Богослова и Разумы мудраго Менандра“, друкowana в „Извѣстіяхъ отдѣленія русскаго языка и словесности Имп. Акад. Наукъ, 1898“, т. III, ст. 541—559 і простора книга „Переводные сборники изреченій въ славянорусской письменности. Исслѣдованіе и тексты. Изданіе Имп. Общества исторіи и древностей російскихъ при московскомъ университетѣ. Москва 1904.“

Для перекладу Менандрових приказок, поміщеного в отсій книжечці, я покористував ся головно текстом Ягіча, з якого сюди війшла перерібка 106 чисел; решту (30 чисел) узято з тексту поміщеного в висше наведеній книзі Сперанського на ст. 407—410. Оба петербурьські виданя були мені недоступні.

Львів, дня 5 цвітня 1911.

I. Право дитини.

— — —
ОСОБИ:

Сиріск, вугляр, невольник.

Даос, вівчар, невольник.

Смікрін, Атенянин.

Жінка Сиріска, з дитиною на руках.

МІСЦЕ: сільська площа в селі близько Атен.
Час — кінець IV віку перед Хр.

(Сиріск і Даос, оба одягнені дуже вбого в козячі шкіри, випадком здобали ся на сільськiм майдані і зараз же посварили ся завзято. Сиріскова жінка з дитиною стоїть позаду мужа. На се надходить Смікрін із дому, що притикає до площі, і переходить побіля них).

Сиріск.

Перечниш правді!

Даос.

А ти сікофант!

Жадавш того, що тобі не слідно.

Сиріск.

Давай на суд, нехай ріша се діло.

Даос.

І овшім! Пошукаймо судії.

Спріск.
Кого волиш?

Даос.
Однаково мені.
От дурень з мене, що я дав тобі
Свою знахідку.

Спріск.
Може пан отсей
Тобі подобаєть ся на суддю?

Даос.
Про мене.

Спріск.
Красно вас прошу, мій пане,
Крихітку часу задля нас ізгайте.

Смікрін.
Чи бач! Для вас? А що-ж таке у вас?

Спріск.
Ми в спір зайшли.

Смікрін.
Мені про се байдуже.

Спріск.
Шукаєм, паночку, судді такого,
Щоб безсторонній був. Як час тобі
Позволить, розсуди ти наше діло!

Смікрін.
А ви, здаєть ся, нечупарна пара.
Не сором вам іти в козячих шкірах
На суд судить ся?

Спріск.
Ні, та наше діло
Коротке й ясне. Батечку, зампр нас!
Не думай, що ся річ тебе негідна.
Та-ж скрізь на світі правда на остатку
Все переможе. А кого припадок

Зведе на місце, той нехай поможе,
Бо він прислужить ся добру людському.

Да о с.

Говорить, мов із книжки. По що я
Ділив ся з ним?

Смікрін.

Чи піддаєте ся
Мойому вирокови, як він впаде?

Спріск.

Я безумовно.

Смікрін.

Ну, беру на себе.

Бо чом би ні? Ти, що мовчав аж досп,
Дай голос перший.

Да о с.

Та зачну з кінця,

За що той спір, то все яснійше стане.

У лісі, що аж до села доходить,

Там пас я вівці, милостивий пане,

От тому трицять день, і сам на сам.

Там я знайшов малесеньку дитину

Підкинену, знайшов і ожерелле

При ній і дещо инше того рода.

Спріск.

Про се то й ходить.

Да о с.

Я ще маю слово.

Смікрін.

Ти, як ще раз хоч словом обізвеш ся,

Мій кій тебе покличе до спокою.

Да о с.

Отак і треба!

Смікрін.

Ну, балакай далі!

Даос.

Гаразд! Я взяв дитя, заніс його
 В свій дім. Міркую з разу: „От я буду
 Йому за батька“. Та в ночі — звичайно,
 Веїляке мислиш. Сам з собою раджусь
 І думаю: „По що мені здало ся
 Дитині за пістунку бути? Де я
 Візьму ті гроші? Лиш жура та клопіт.“
 Так я надумав. Другий день я знов
 Жену на пашу вівці. Сей вугляр —
 Вуглярством пораєть ся, — і прийшов
 До мене в толоку, бажав у лісі
 Колод нарізати. Вже не раз я бачив
 Його й балакав з ним. Він бачучи
 Мене в такій журбі тай каже: „Даос,
 А що тобі?“ Кажу: „От з мене дурень!“
 І все сказав йому, як я знайшов
 І як заніс. І ще я не скінчив,
 Він ну благать: „Щоб ти щаслив був, Даос!
 „Віддай мені хлопя!“ І все своє:
 „Дай Бог, щоб ти був вольним і щасливим!
 У мене жінка, — так веде він далі, —
 Що хлопчика одного привела,
 Тай сей умер“. Он ся його жона
 З дитиною стоїть.

Смікрін.

Сіріску, ти просив?

Сіріск.

Так.

Даос.

День весь він на мене налягав.
 Нарешті я подавсь його благаням.
 Він взяв дитину, вийшов, на відході
 Бажав мені всіх божих ласк, стиснув
 Мене за руку й цілував її.

Смікрін (до Спріска).

Ти се вчинив?

Спріск.

Вчинив.

Да о с.

Він вийшов геть.

Тепер іде зі своєю жоною,
Зайшов мені дорогу і жадає,
Щоб все, що там знайшло ся при дитині —
Пустяці, слова доброго не варті —
Я дав йому, ще й каже: „Річ не чута“,
Що я відмовив і собі те дрантє
Сховать хочу. По мойому, він рад би
Повинен бути, що я дав йому
На просьбу щось; а що не дав усього,
За те ні перед ким мені правдять ся.
Коли-б оба ми з ласки Гермеса
Знайшли се спільно, то одну-б частину
Взяв він, а я другу. А так, де я
Одні знахідник, ти при тім не був,
Ти хочеш сам для себе все, мені-ж
Нічого не лишаєш? От таке то!
Я часть тобі віддав того, що мав,
По добрій волі: хочеш, то й держи.
А ти не в той бік. Жаль тобі, — віддай
Мені назад, то ти нічого в мене,
А я нічого в тебе не забрав.
Ти-ж хочеш все, одную половиною
В дарунку, а другую вже насиллем.
Так має бути? Конець мойому слову.

Смікрін.

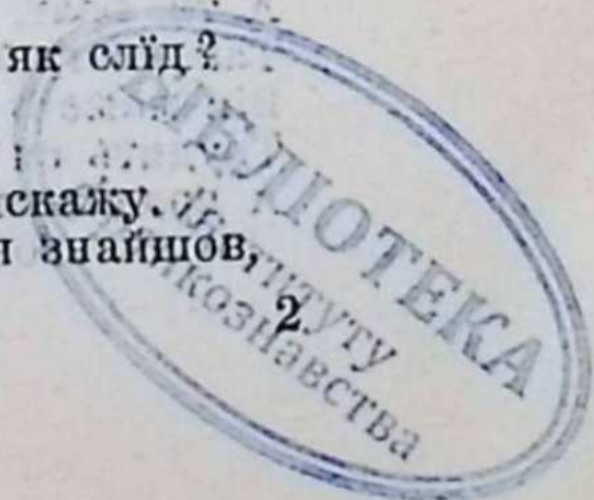
Він говорив. Ти все те чув, як слід?

Ну, за тобою слово.

Спріск.

Добре, я скажу.

Сам на сам муж сей те дитя знайшов.

В-1122

Все, що сказав тут, се достотна правда.
Так все було, мій батьку, не перечу.
Благав я і просив, аж поки він
Нарешті дав мені дитину. Правда,
Вівчар сторонній з уст його чув власних —
Товариш — і сказав мені: при тій
Дитині він знайшов цінні прикраси.
Жадати їх — сам хлопчик тут явив ся.
Жоно, подай мені до рук дитину!
„Те ожерелле, знак цінний, з якого
Мене пізнати, віддай мені, Даосе!“
Се мовить він. „Не на мою оздобу
Був він при мні ані на мій прожиток.“
Те саме домагання ставлю й я;
Його опікун я тепер, ти сам
Мене зробив ним, дав мені його.
Ти-ж пане, розсуди, як се по твоєму,
Щоб золото, чи що там, при дитині
Лишилось, як його бажала мати —
Хто там вона була, — аж би доріс він, —
Чи сей аби й сорбчкун зняв з дитини,
Бо він знайшов чуже добро? Чому я
В тій хвилі, як він дав мені дитя,
Не зажадав окрас? Бо ще той хлопчик
Не був в моїй опіці. А що я
Тепер стою за нього й премовляю,
То чиню лиш за нього й не жадаю
Собі нічого. Гермесопа ласка?
Мій друже, не знаходь таке ніколи,
При чім є щось живе, якому річ належить.
А ти, брат, не знайшов, лишень обдер.
Так, се грабіж! Подумай, батечку!
Він може з висшого, ніж ми, коліна.
Трудить ся тут не вистарчить для нього.
А вроджений наклін його спонука
До діл свобідному властивих мужу,

Льви бить, кувать оружє, побіджати.
Ти-ж бачив часто гри такі в театрі
І знавш чень історію Пелєя
Й Нелєя. Їх убогий чоловік
Знайшов, пастух, отак у шкіру вбраний,
Як я. Та бачучи, що благородне
Коліно їх, сказав їм, як знайшов їх,
Віддав клунок їм, у яким був скарб, —
І тайна їх уродження відкрилась,
І з козопасів стали королями.
Як би клунок Даосу був до рук
Діставсь, він зараз би продав його
За пару драхм, і весь їх вік пройшов би
В невідомі, що брость се благородна
І кров князівська. То-ж не слід, мій пане,
Щоб я ховав дитину сю, а Даос
Ті річи, що в них їх будуще щастє
Й надія криєсь, в кут їх десь заніс.
Та-ж по таким клейноді не один
Пізна в сам час сестру свою, з якою
Мав брати шлюб. Хто зна, чи його мати
Отсим свого брата не спасла
Від напасти якоїсь або й смерти?
Непевне, батечку, жите людськеє
Й людська доля. Тра заздальгідь
Безпечити його від лих будущих,
Безпечити як змога. „Поверни
Мені дитя, коли його не хочеш.“
Сказав би ти, і спорить з тим не можна-б.
Та се не буде правда. Ти-ж жадавш
Дитини лиш тому, що віно те
Звернути їй не хочеш, і хоч завтра
Змарнуєш те, що може ще їй щастє
Заберегло. Скінчив я. Ти-ж суди,
Як повелить тобі твоє сумління.

Смікрін.
Тут діло ясне. Що при знайденій
Дитині знайдено, все те її.

Даос.
Гаразд! Чия-ж дитина?

Смікрін.
На Зевеса,
Тобі її ні за що не присуджу,
Що здер її добро. Дитина того,
Хто дав опіку їй, твоїй опер ся кривді.

*Друковано в „Літ.-Наук. Вістнику“ т. ХІІ, р. 1908,
кн. І. за січень, ст. 104—201.*

II. Из мудрости Менандра.

1.

Бога річ божії справи творити,
А чоловіка — по людському жити.

2.

Бог творить, що хоче — святе діло боже;
А чоловік теє робить, що може.

3.

Коли терпши злий допуст Бога ради,
Діждеш ся божої награди.

4.

Чи там, чи тут
Бог приведе-всіх злих на суд.

5.

Мужа правдивого і його труди
Бог не забуде.

6.

Умій добро робить своєму і чужому,
А не лише собі самому.

7.

Муж правдолюбний гидує брехнею;
Хоч кривити може, не скривить душею.

8.

Не той муж мудрий, що много знає,
А той, що много доброго зділає.

9.

Добро зробити завсїгди поря,
Сим побільшаєть ся сума добра.

10.

По чім свобідного пізнати?
По тім, що нізащо не ме брехати.

11.

Кого Бог любить, не пуска до зла,
На того смерть зза молоду зспла.

12.

Одних Бог наділяє,
А иншим уймає.

13.

Отець не той, що родить,
А той, що до путя доводить.

14.

Хоч як злить ся племя враже,
Правду мужа час покаже.

15.

Коли сумує чоловік,
То добре слово найліпший лік.

16.

Що добре зроблено тобі, те памятай,
А що ти доброго кому зробив, те забувай.

17.

Часто змовчати
Ліпше, як слово не в пору сказати.

18.

Біда по людях ходить,
Та чоловік нераз і сам її знаходить.

19.

Великий скарб — то мудра голова,
Але найбільший скарб, се мудрість житєва.

20.

Хто збогатівши друга забуде,
Зрадником буде.

21.

Злий хоч забогатіє,
Жить добре не зуміє.

22.

Лінивство, се бриднє,
Не дасть без прикрости прожити ані дня.

23.

По Бозі — відома будь заповідь отся, —
Шануй найбільше матір і вітця.

24.

На взятки завсїгди ти ласий сам єси,
А дати нікому нічого не даси.

25.

Хто в серці погань має,
Словами виявляє.

26.

Злого проклятя горді
Пиши на воді!

27.

Богатство збирай собі скрізь,
Тільки до кривди в позику не лїзь.

28.

Ті, що ділають без розваги,
Доходять швидко до зневаги.

29.

Муж праведний не дбає про трафунок;
Для нього Бог усе ратунок.

30.

Кожний рад би збогатіти,
Та не кождий може вміти.

31.

Житє наше в тому,
Що раді ми всьому живому.

32.

Бачучи інших злії пригоди
Вчи ся минати власнії шкоди.

33.

Таким житєм усі живем,
Яке собі самі ми виберем.

34.

Від злого напасти хоч поли ріж — тікай,
Та приязни його ще більше уникай.

35.

Правдивим будь серед брехливих
І май приятелів правдивих.

36.

Добру раду в час тривоги
Приймай радніш діяльної підмоги.

37.

Жінки найбільше надбане
Не золото, лиш розум і мовчане.

38.

Лиш ту жоною доброю назвати,
Що вмів дім в ладі держати.

39.

Ласкава жінка оживляє дім
І мужеви відрада;
Лукава жінка, то сухота всім
І ненастанна звада.

40.

По чім найліпшу жінку мож пізнати?
Що любить працювати і мовчати.

41.

Злу жінку кращеб дома погребсти,
Ніж у чужий дім привести.

42.

Добра жінка в домі як пчола, як квочка,
Злая жінка в домі як розсохла бочка.

43.

Злої жінки в домі примхи і наруги
Пізнають найперше слуги.

44.

Змія трійлом людям задає смерть люту,
Злая жінка також все знайде отруту.

45.

В каламутній воді дна доглянуть дарма;
В злої жінки добра й розуміня нема.

46.

Хто хоче добру жінку мати,
Повинен у сусід питати.

47.

Як мряка сонце иноді туманить,
Так злая жінка мужеві жите поганить.

48.

Два дни для жінки добрі остають:
Як замож просять і як в дім ведуть.

49.

Зла жінка в домі Сатаною,
Як вітер північний весною.

50.

Коли хочеш без турбот нажить ся,
Не бажай женить ся.

51.

У жінки рідко правди допитати,
Тож добру жінку годі нашукати.

52.

Ліпше в бідности спокійно жити
Ніж багатому гризню терпіти.

53.

Збирай деньги,
Плати довги,
Щоб знов міг брати на борги.

54.

Меч ранить тіло, а зле слово душу;
Злого сказати нікому не мушу.

55.

Не сором мовчати,
Та сором брехливо себе величати.

56.

Що думаєш, того ніхто не знає,
Що робиш, теє кождий оціняє.

57.

Сердитість, хоч мала,
Пре на лихі діла.

58.

Вино веселить, коли мірно вживаєш,
Та чим більш попиваєш,
Тим більше і розум теряєш.

59.

Вина чим більше пити,
Тим більше хочеш говорити.

60.

Будь хоч як багатий,
А лїнивство швидко доведе до втрати.

61.

Хто має до чого,
У того приятелїв много;
Але в біди
Їх не гляди.

62.

Приємно з далека глядіти
На бурю на морі;
Приємно ніколи слїдити,
Як инший караєть ся в тузі та в горі.

63.

Житє у часї як в тюрмі:
Живи і тягни, наче віл у ярмі.

64.

Люба тілесная врода,
Але лиш чистий ум, душевная погода —
Правдива житя осолода.

65.

Надія у житю мов той дороговказ,
В душі приберіга нам віру в лїпший час.

66.

Кого добро і ласка оживля,
Для того вітчиною вся земля.

67.

Зла не роби тому, на кого лихо впало,
Щоб і тебе нещастє не спіткало.

68.

Заздалегідь міркуй, небоже,
Хто в старости тобі допоможе.

69.

Надія декого на крилах підіймає,
Та многих погубляє.

70.

Господар домовий, поки його снага,
У своїм домі сам усім слуга.

71.

Житє в спокою провести можеш,
Коли сам в собі гнів переможеш.

72.

Бери на ум: зла уникай,
Як що зле знайдеш, не підіймай.

73.

Лиха наука
Для чоловіка тільки мука.

74.

Жіноча задрість гірша шалу,
Запалить хату без підпалу.

75.

Такий отець дітній до себе приєднає,
Що замісь гніву мудрість має.

76.

Чистим держи тіло і душу враз з ним,
Щоб не явив ся ти Богу брудним.

77.

Не довіряй ніколи ворогам,
То й шкоди не приймеш від них;

Дурний, хто пакостячи ворогам,
Собі нашкодить сам.

78.

Норов гнівливий —
Ворог страшливий.

79.

Жінці старшувати завше недогода,
Се їй збороняє закон і природа.

80.

Хто женить ся поспішно,
Той каєть ся довічно.

81.

Ліпша врода невродлива,
Як душа несправедлива.

82.

Роби по правді яко мога,
І поміч мати-меш від Бога.

83.

Мабуть зла злійшого не має,
Як мачуха лихая.

84.

Хто про добру славу дбає,
Людяно все поступає,
Сварки, бійки уникає.

85.

Страхополох те й знає,
Що страшні мисли має.

86.

Все дбай, щоб правдою жить однією,
А не лукавити душею.

87.

Хто зло говорить,
Сам собі пакість творить.

88.

Нема страшнійшого помору,
Від злого поговору.

89.

До злого поспішать не тра,
Ні лїнувать ся до добра.

90.

Отсе вже справді праця всеує,
Коли бідняк багатого дарує.

91.

Як зробиш ся багатий,
Не забувай убогим помагати.

92.

І тому добре жити,
Кому прийшло ся доброму служити.

93.

Ненавиджу злого,
Хоч добрих слів мені він наговорить много.

94.

Добра від молоду навчай ся,
А зла ніколи й зачинать не пхай ся.

95.

Лїпше не раз хорувати,
Як сумувати.

96.

Хто нічого не знає,
Той і гріха не має.

97.

Хто подорожнього споможе,
Той лїпше робить, як би дав на боже.

98.

Багато зла і кривди і обмови
Оправдує стан урядовий.

99.

Кожний із нас любить на своє глядіти:
Богач на маєтки, а бідний на діти.

100.

В чужому краю
Чужому підлягай звичаю.

101.

Кождїй кумі
Своє на умі.

102.

Не має тяжшої хвороби,
Як серце повне злоби.

103.

Нїхто зла не бажає,
Про те без зла життя не має.

104.

Своє роби й не гай ся,
А до чужих робіт не додивляй ся.

105.

Як понад землею хмар тїни,
Так понад житєм людським
Переносять ся зміни.

106.

Час поступа, не поспішає,
Та суму нашого знання все побільшає.

107.

До Бога душу підіймай в любови,
Се красше, як всі жертви й молитви.

108.

Тям, чоловіче, що смертний єси!
В душі ненависти досмертно не носи.

109.

Зла рада сина нї вітця
Не доведе до доброго кінця.

110.

Язик вѣщастям многим винен,
То-ж здержувать його ти все повинен.

111.

Однаке зло — в огонь упасти,
І опинити ся у злої жінки власти.

112.

З львом легше дійдеш до спокою,
А ніж із жінкою лихою.

113.

Пізнаєш друга у нещастя дні.
Як золото в огні.

114.

З мудрими знай ся,
І мудрости від них для себе набрай ся.

115.

Розум у всякій потребі підмога,
Він світло, що наш зір усе веде до Бога.

116.

Перша потреба розуму яснóго —
Пізнати себе самого.

117.

Розум — життя провідная зізда,
Гнів і пристрастям спільна узда.

118.

Хто череву своєму начаяв ся служить,
У того весь розум облогом лежить.

119.

Старих оздоба — мовчанка,
Ласкавість із терпливістю;
А молодих — покірливість
І запал із сквапливістю.

120.

До всяких явищ треба додивляти ся;
Щоб щось сказати, на річ треба знати ся.

121.

Се знак душі гнилої,
Коли хто тїшиться з бід чужої.

122.

Хто сам себе занадто любить,
Той швидко всіх приятелів розгубить.

123.

Три річи однако нестійні до дна:
Гнів, море й зла жона.

124.

Коли не хочеш бути в неволи,
Не клич до ради жінки ніколи.

125.

Жінка лиха і слотлива пора —
Вічна жура.

126.

Велика сердитість і жінка паниця —
Хто має їх в хаті, волів не женить ся.

127.

Сила без розуму й знатну особу
Вгонить до гробу.

128.

Тайни своєї навіть найліпшому другу
Не говори, бо сказавши
Будеш у страху, що він тебе зрадить
Ворогом ставши.

129.

Власть і богацтво душу скривляє,
Навіть розумних ума збавляє.

130.

Лукавий чоловік, що смирний від приймає,
На ближніх тайни сіти заставляє.

Написано для 10—26 лютого 1911.

№ кат.

№ ськ.

Дата

№

592

„Універзальна

0,02

1749

видає найзнаменитші твори
тератур та зі всіх областей
а також найзнаменитші тво-
реників. — Передплата на

Досі появили ся :

- Випуск 1. Іван Тургенєв. **Поезії в прозі** 40 с.
Випуск 2. Еміль Золя: **Сьвято в Коквілі.** 30 с.
Випуск 3. М. Ю. Лєрмонтов: **Демон.** 30 с.
Випуск 4. Фрідріх Геббель: **Юдита** 30 с.
Випуск 5. Апулей: **Амор і Поїхе.** 30 с.
Випуск 6. Кляйст: **Наречена зі Сан Домінго.** 30 с.
Випуск 7. Вайнгінгер: **Фрідріх Ніцше —**
його філософія 30 с.
Випуск 8. Іван Тургенєв: **Перша любов**
Ціна 30 с.
Випуск 9. Іван Франко: **Три святі гріш-**
ниці 30 с.
Випуск 10. Іван Франко: **Іван Вишен-**
ський 50 с.
Випуск 11—12. Іван Франко: **Цар і аскет** 60 с.
Випуск 13. Оля Гансон: **Едгар Аллян По** 30 с.
Випуск 14. Евген Єлячич: **Крайня північ-**
на вітчизна людськості . . . . . 30 с.

Продаєть ся в Книгарні Наук. Тов. ім. Шевченка
Ринок ч. 10.